

2. Demokracja – co to takiego?

Współczesna demokracja opiera się na współistnieniu kilku fundamentalnych idei: rządu ograniczonego, państwa prawa i ochrony uprawnień jednostek. Ta specyficzna forma demokracji jest nazywana demokracją konstytucyjną lub liberalną. Na zajęciach uczniowie dowiadują się, jak rozróżnić podstawowe odmiany demokracji – np. demokrację bezpośrednią i przedstawicielską, demokrację wyborczą i liberalną. Poznają zasady większości, pluralizmu i poszanowania praw mniejszości. Zastanawiają się też, jaką rolę w demokratycznym państwie odgrywają prawa człowieka.

CELE LEKCJI WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Uczeń/uczennica:

- wyjaśnia zasadę suwerenności narodu; przedstawia sprawy, które mogą być poddane pod referendum; wymienia referenda ogólnokrajowe, których wyniki były wiążące, oraz referenda lokalne we własnej społeczności, które były ważne – dział XI pkt 2;
- wyjaśnia zasadę przedstawicielstwa (demokracji pośredniej); przedstawia zasady wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej oraz zasady działania i najważniejsze kompetencje izb parlamentu – dział XI pkt 3;
- uzasadnia, że godność człowieka jest podstawą różnych systemów moralnych; wyjaśnia, że jest ona źródłem powszechnych, przyrodzonych, nienaruszalnych i niezbywalnych wolności i praw człowieka; analizuje sformułowania preambuły Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka – dział IV pkt 1.

PO ZAJĘCIACH UCZEŃ/UCZENNICA POTRAFI

- wyjaśnić pojęcie demokracja;
- wymienić typy demokracji (bezpośrednia i przedstawicielska, większościowa i konstytucyjna) oraz wskazać różnice pomiędzy nimi;
- wskazać najważniejsze zasady obowiązujące w demokracji (większości, pluralizmu i poszanowania praw mniejszości) oraz wyjaśnić, na czym one polegają;
- wyjaśnić, co to są prawa człowieka i dlaczego państwo demokratyczne nie może się bez ich przestrzegania obyć.

METODY PRACY

- rozmowa nauczająca
- burza mózgów
- metaplan
- praca w grupach lub parach
- praca z tekstem
- miniwykład

ŚRODKI DYDAKTYCZNE

- schemat metaplanu
- kartki papieru, flamastry

JAK PRZEPROWADZIĆ ZAJĘCIA?

WPROWADZENIE

1. Nawiązując do poprzedniej lekcji, poproś uczniów i uczennice o przypomnienie znaczenia terminów: demokracja, autorytaryzm, totalitaryzm. Zapowiedz, że teraz będą mieli okazję dokładniej poznać ustrój demokratyczny. Jest to tym bardziej uzasadnione, że Polska jest krajem demokratycznym, a we współczesnym świecie to właśnie demokracja uważana jest za najlepsze rozwiązanie ustrojowe, choć wcale nie takie powszechne.

ROZWINIĘCIE

2. „Kosmiczna demokracja” (burza mózgów, praca z tekstem, rozmowa nauczająca). Zaproponuj, by uczniowie wyobrazili sobie, że do ich klasy przylecieli przybysze z kosmosu, Termorianie, z prośbą o wskazówki, które pomogłyby im w zbudowaniu demokracji na ich odległej planecie. Przeprowadź burzę mózgów, wypisując na tablicy zasady i instytucje, które uczniowie uznają za najważniejsze dla ustroju demokratycznego (koryguj tylko najbardziej oczywiste błędy).

Następnie poleć, by przeczytali tekst „Termorianie budują demokrację” (s. 204–205); w trakcie lektury uczniowie podkreślają lub wypisują na kartkach te elementy, które Termorianie wzięli pod uwagę, ustanawiając na swojej planecie zapożyczony od Ziemi ustrój. Porównajcie je z listą wypisaną na tablicy – podkreśl te uczniowskie propozycje, które są zbieżne z zasadami wymienionymi w opowiadaniu.

Pozostając nadal w konwencji ustrojowego *science fiction*, powiedz, że wprowadzenie demokracji na Termorze wcale nie uwolniło mieszkańców tej planety od kłopotów. O tym, co się stało później, mówi tekst „Niespodziewana wizyta” (s. 205–206). Poproś cztery osoby o odczytanie opowiadania, z podziałem na role (jeden z uczniów jest narratorem). Po lekturze zapytaj, czego zabrakło w termoriańskim ustroju, by można go było uznać za demokrację liberalną (konstytucyjną). Zapiszcie na tablicy zasadę, która różni demokrację wyborczą od demokracji konstytucyjnej, a potem ją krótko omówcie.

3. „Współczesna demokracja przedstawicielska” (miniwykład). Podsumuj wszystkie wiadomości, odwołując się do tekstów na s. 205–207: „Na początku była demokracja bezpośrednia” oraz „Współczesna demokracja przedstawicielska”. Podaj uczniom przykłady krajów, w których funkcjonuje demokracja większościowa, i takich, gdzie mamy do czynienia z demokracją konstytucyjną. Zapytaj, jak określiliby ustrój demokratyczny współczesnej Polski.

ZAKOŃCZENIE

4. „Jak uratować Termorę?” – podsumowanie (praca z tekstem, metaplan, praca w grupach). Poproś o przeczytanie tekstu „Rewizyta na Ziemi” (s. 208–209) i przeanalizowanie trudności, jakie wynikły z braku troski obywateli Termory o dobro wspólne. Analizę tę można wykonać według schematu zamieszczonego w podręczniku, najlepiej w kilkuosobowych zespołach. Zbierz wykonane przez grupy sche-

maty, porównaj ich odpowiedzi, a następnie sprawdź, czy wnioski, do których doszli, są podobne. Podsumuj zajęcia, wymieniając najważniejsze zasady, bez których demokracja konstytucyjna nie może istnieć – pomoże w tym tekst w ramce na s. 207 (możesz też poprosić, by uczniowie i uczennice kolejno wymieniali te zasady).

5. „Demokracja a dobro wspólne” (praca własna, rozmowa nauczająca). Poproś uczniów i uczennice, aby wypisali na kartce, co uważają za dobro wspólne wszystkich ludzi, Polaków i społeczności waszej szkoły. Uczniowie swoje odpowiedzi porównują w parach. Zapytaj, czy troska o dobro wspólne jest łatwa. Czego wymaga od człowieka: poświęcenia swojego czasu, pieniędzy, pracy, uwagi, a czasem nawet życia? Poproś, by podali przykłady takiego poświęcenia – z historii, literatury, własnego doświadczenia lub obserwacji. Powiedz, że troska o dobro wspólne nie wymaga wielkich czynów – mogą to być drobne rzeczy. Zachęć uczniów i uczennice, aby w domu wypisali trzy rzeczy, które mogliby zrobić dla dobra klasy lub całej szkoły, społeczności lokalnej lub Polski (patrz: ćwiczenie na s. 209).

6. „Narysuj demokrację” – praca domowa. Jako pracę domową możesz zaproponować uczniom i uczennicom narysowanie krótkiego komiksu, w którym przedstawiłby wybrany typ demokracji (bezpośrednią, przedstawicielską, wyborczą i konstytucyjną) lub wszystkie (patrz: ćwiczenie na s. 208). Swoje prace mogą wywiesić na tablicy w klasie.

ĆWICZENIA DODATKOWE

▣ Ćwiczenia z „Zeszytu ćwiczeń”

- Zachęć uczniów, by w domu narysowali oś czasu, na której zamieszczą najważniejsze wydarzenia z dziejów polskiej demokracji – podręcznik do historii może być w tym pomocny (ćwiczenie 1 na s. 101).
- „Dlaczego demokracja?” (praca własna). Poleć uczniom przeczytanie tekstu „Dlaczego demokracja?” Roberta Dahla (ćwiczenie 10 na s. 104–105). Poproś, by na podstawie przeczytanego tekstu wypisali 10 powodów, dla których demokrację uważa się za najlepszy ustrój, a następnie wybrali jeden z nich i przedstawili go graficznie (tekst znajdą również w serwisie internetowym KOSS online).
- Zaproponuj uczniom, by przez kilka tygodni śledzili doniesienia mediów i zapisali w tabeli tylko te wydarzenia i zjawiska, które świadczą, że Polska jest krajem demokratycznym (w lewej kolumnie), oraz takie, które wskazują na problemy polskiej demokracji (prawa kolumna) – ćwiczenie 11 na s. 105.

Uwaga! Polecamy również pozostałe ćwiczenia z „Zeszytu ćwiczeń”.